

та оптимальних механізмів добору, оцінки та мотивації персоналу. Діяльність служб управління персоналом сільськогосподарських підприємств необхідно спрямувати з функціональної орієнтації на гнучкі координуючі центри, з метою забезпечення ефективного використання інтелектуальних і фізичних можливостей працівників, реалізації їх потенціалу та задоволення соціальних потреб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Горбачова І. В. Система управління персоналом / І. В. Горбачова // Економіка: проблеми теорії та практики. Вип. 243: В 1 т. – Дніпропетровськ, 2008. – С. 204-208.
2. Залознова Ю.С. Забезпечення ефективності управління персоналом вугільних шахт при зміні його кількісних та якісних параметрів / Ю.С. Залознова // Экономика и управление. – 2010. – № 6. – С.19-27.
3. Федорняк Л.С. Чинники впливу на організацію формування та використання персоналу сільськогосподарських підприємств / Л.С. Федорняк // Вісник Прикарпатського ун-ту. Сер. Економіка. – 2009. – Вип. 7. – С. 140–144.
4. Статистичний щорічник Херсонської області за 2011 рік. /За ред.. В.А. Вознюка/ Головне управління статистики у Херсонській області.: Херсон. – 2012. - 523 с.

УДК 336.72 : 64.031.4 : 33 (477)

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

*Танклевська Н.С. – д.е.н., професор,
Копитіна І.В. – здобувач, Херсонський ДАУ*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку національної економіки держава веде постійний пошук джерел фінансування для покриття фінансових потреб реального сектора економіки за рахунок залучення іноземного капіталу, банківського кредиту, бюджетних коштів. Проте залишається невикористаним для інвестування економіки наявний у країні реальний фінансовий потенціал, зосереджений у домогосподарствах – їх заощадження. Тому першочерговим завданням є обґрунтування та розробка механізму активізації залучення заощаджень домогосподарств через фінансові інститути в економіку країни.

Неінтенсивне залучення заощаджень домогосподарств у вітчизняну економіку багато в чому зумовлено відсутністю в Україні реальних фінансових інструментів, які відповідають за своїми характеристиками таким вимогам, як надійність збереження та конвертованість. Нецілеспрямована політика інституційних інвесторів – банків і фінансових установ, які працюють з коштами домогосподарств, не сприяє притоку заощаджень населення в реальний сектор, оскільки не може надати реальних гарантій щодо збереження та доходності вкладень, які б відповідали інтересам власників заощаджень. Дослідження, осмислення, методичне обґрунтування і ви-

значення розміру наявних заощаджень домогосподарств і напрямів їх залучення в економіку країни потребує теоретико-методичного вирішення ряду принципових питань, спрямованих передусім на створення дієвої стратегії довгострокового розвитку і послідовної політики щодо формування, збереження та використання заощаджень домашніх господарств на фінансовому ринку України. Це приведе до збільшення довіри населення до фінансових інститутів країни, а підвищення рівня фінансової грамотності населення сприятиме активному залученню заощаджень домогосподарств у національну економіку.

Стан вивчення проблеми. Теоретичне дослідження заощаджень домашніх господарств має давню історію. Проблемам залучення заощаджень присвячені праці відомих зарубіжних і вітчизняних учених. Найавторитетнішими зарубіжними дослідниками, які зробили вагомий внесок у розробку теорії розвитку заощаджень, є К. Віксель, Є. Домар, Дж. Гобсон, Дж. Кейнс, Н. Калдора, Т. Мальтус, К. Маркс, А. Маршалл, Дж. Мілль, Ф. Модільяні, П. Самюельсон, А. Сміт, Н. Сеніор, Д. Рікардо, С. Фішер, М. Фрідмен, Р. Харрод. У радянській економічній літературі до початку 1990-х рр. заощадження населення розглядалися у працях таких авторів, як М. Д. Алексієнко, Ю. М. Белугін, М. А. Балудянський, В. І. Вернадський, С. Ю. Десницький, Г. Ф. Єремєєва, Т. Ф. Степанов, Є. Є. Слуцький, М. І. Туган-Барановський, Т. Ф. Циба. Вивченню питання формування фінансових ресурсів за рахунок заощаджень та їх вплив на розвиток економіки країни присвятили свої наукові праці відомі вітчизняні та зарубіжні вчені: В. Д. Базилевич, О. І. Барановський, О. Д. Василик, О. З. Ватаманюк, О. Д. Вовчак, В. М. Гейць, Б. Є. Кваснюк, Т. О. Кізима, С. І. Кирєєва, П. Р. Кругман, І. О. Лютій, В. І. Міщенко, А. М. Мороз, С. В. Мочерний, С. В. Науменков, В. М. Опарін, С. М. Панчишин, М. І. Савлук, Г. М. Терещенко, Л. М. Худолій, Н. П. Шульга та ін. В їхніх працях розглянуто основні питання взаємовідносин держави та фінансових посередників щодо залучення вільних коштів населення. Однак, незважаючи на значні наукові та практичні розробки, питання про місце та роль заощаджень домогосподарств в економіці країни, вивчення мотивів їх формування та пропозицій щодо вдосконалення процесу залучення заощаджень домогосподарств потребують подальшого ґрунтовного дослідження.

Завдання і методика досліджень. Метою статті є оцінка сучасного стану та визначення перспектив залучення заощаджень домогосподарств у вітчизняну економіку. При дослідженні використані такі наукові методи: дедукції, монографічний, синтезу і аналізу, спостереження.

Результати досліджень. Для нормального функціонування домогосподарств необхідні мобілізація, розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів, які повинні базуватися на особливості взаємодії фінансового ринку і фінансів населення через заощаджувальну поведінку останніх [1]. Фінанси домашніх господарств, до складу яких входять заощадження, виступають важливим сегментом функціонування національної економіки, оскільки створюють передумови для її ефективного розвитку. При цьому, головною функцією фінансового ринку є організація процесу доведення фінансових активів до споживача, що виявляється через створення мережі різноманітних інститутів з реалізації фінансових активів (банків, бірж, брокерських контор, інвестиційних фондів, фондових магазинів, страхових компаній тощо) [2]. Тому їх завдання полягає у створенні спри-

ятливих умов для реалізації заощаджень споживачів (покупців, вкладників) в обмін на фінансові активи, що їх цікавлять.

Таблиця 1 - Структура залучення заощаджень домогосподарств в економіку України, млрд грн*

Показник	Рік			Структура, %			Темп зростання 2011р. до 2009 р., %
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	
Банківські установи (депозити домогосподарств), усього	214,1	275,1	310,4	67,1	67,6	67,1	145
у тому числі:– у національній валюті:	101,1	142,9	160,5	31,9	32,9	34,7	159
– строкові	65,8	97,9	112,4	20,7	22,5	24,3	171
– до запитання	35,3	45	48,1	11,1	10,4	10,4	136
– в іноземній валюті:	113	132,2	149,9	35,7	30,4	32,4	133
– строкові	91,1	111,1	127	28,7	25,5	27,4	139
– до запитання	21,9	21,1	22,8	6,9	4,9	4,9	104
Придбання іноземної валюти	75,8	44,4	75,9	23,9	10,2	16,4	100
Кредитні спілки	4,2	3,4	2,4	1,3	0,8	0,5	57
Компанії зі страхування життя	1,8	2,2	2,7	0,6	0,5	0,6	149
Недержавні пенсійні фонди	0,24	0,29	0,24	0,1	0,1	0,1	99
Інвестування до Фондів фінансування будівництва	7,8	7,5	8,1	2,5	1,7	1,7	103
Інвестування до Фондів операцій з нерухомістю	0,06	0,06	0,04	0,02	0,01	0,01	71
Інвестування в інвестиційні фонди	2,5	81	43,6	0,8	18,6	9,4	17 раз.
Інші напрями залучення	10,2	20,8	19,6	3,2	4,8	4,2	190
Усього	316,9	434,8	462,9	100,0	100,0	100,0	146

* Складено за даними Національного банку України – режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>., Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг – режим доступу: <http://www.dfr.gov.ua>., Державної служби статистики в Україні – режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Поширеними напрямками залучення заощаджень населення в економіку України є банківські депозити, кредитні спілки, інвестування до Фондів фінансування будівництва (ФФБ) та до Фондів операцій з нерухомістю (ФОН), придбання іноземної валюти, компаній зі страхування життя та недержавні пенсійні фонди та інші (табл.1). Так, протягом досліджуваного періоду обсяги залучення заощаджень зросли на 46 % і становлять у 2011 р. 462,9 млрд грн, що на 28,1 млрд грн більше, ніж у 2010 р. Найдинамічніше зростають залучення заощаджень домогосподарств у цінні папери (майже у 17 разів), хоча їх найбільший обсяг припадає на 2011 р. (43607 млн грн). Проте найбільшу питому вагу в обсягах залучених коштів домогосподарств займають банківські депозити, а саме: у 2011 р. депозити домогосподарств становили 310,4 млрд грн, що на 45 %, або 96,3 млрд грн, більше, ніж у 2009 р., у т.ч. у національній валюті – на 59 %, або 59,4 млрд грн, та іноземній – на 33 %, або 36,9 млрд гривень. При цьому середній розмір депозитів в Україні становить у 2012 р. 8072 грн, що на 270 грн більше, ніж у 2011 р., та на 29 % – ніж у 2010 році. Поряд з цим надходження заоща-

джен домогосподарств до кредитних спілок за останні роки зменшилися на 43 % (із 4218 млн грн у 2009 р. до 2386,5 млн грн у 2011 р.). Помітною є позитивна динаміка залучення заощаджень домогосподарств у ФФБ від 7844,4 млн грн у 2009 р. до 8088,2 млн грн у 2011 році. У ФОН зниження з 60,3 млн грн до 43,1 млн грн у 2011 році відповідно. Визначено, що сьогодні населення накопичує готівку в національній валюті – 42 %, іноземній валюті – 11 %, банківських картках і поточних рахунках – 12 % домогосподарств.

Також, одним з альтернативних напрямів залучення заощаджень домогосподарств в економіку країни є ринок цінних паперів, який в останні роки бурхливо розвивається. Так, на фондовому ринку України протягом першого півріччя 2011 р. зареєстровано випуски емісійних цінних паперів на суму 81 млрд грн, з них акцій – 35 млрд грн, облігацій підприємств – 16 млрд грн, опціонів – 90 тис. грн, облігацій місцевих позик – 400 млн грн, інвестиційних сертифікатів пайових інвестиційних фондів – 27 млрд грн, акцій корпоративних інвестиційних фондів – 2 млрд гривень [5].

Трансформація заощаджень домогосподарств в інвестиційні ресурси є багатогранним процесом, який вимагає у сучасних умовах економіки України значних удосконалень, оскільки виступає важливим стимулюючим фактором для економічного зростання держави [3]. Визначено, що сума ефектів, отриманих від заощаджень населення, визначає обсяги національного виробництва, рівень і темпи інноваційного та економічного розвитку держави, і, як наслідок, збільшує економічну могутність країни та добробут її населення, яке, у свою чергу, стимулює обсяги заощаджень домогосподарств. Так, основними перспективними напрямками збільшення обсягів заощадження через застосування фінансових стимулів є розміщення їх домогосподарствами в фінансові інструменти, що забезпечить трансформацію цих коштів в інвестиційні ресурси країни. Використання методів економічного, фінансового й соціального стимулювання сприятиме активному надходженню грошових коштів на фондовий ринок шляхом реалізації державних цінних паперів, акцій та облігацій і забезпечить його ефективного функціонування.

Активізація трансформації заощаджень домогосподарств в інвестиційні ресурси пов'язана зі значною кількістю особистісних факторів, серед яких, на нашу думку, найбільш важливим є фінансова грамотність і довіра населення до суб'єктів фінансового ринку. На сьогоднішній день фінансова грамотність домогосподарств є тим ендегенним фактором, який стримує приплив їхніх заощаджень на фінансовий ринок. Складна політична ситуація у країні, постійні економічні землетруси, шахрайські дії заповзятливих структур підривають довіру населення до будь-яких фінансових установ. Проведений аналіз засвідчив низьку фінансову грамотність населення Херсонської області, що вимагає вжити заходи з її підвищення, а саме:

- запровадження обов'язкової соціальної реклами в засобах масової інформації, яка не матиме комерційного характеру стосовно конкретних брендів установ, а лише буде спрямована на формування бази фінансових знань домогосподарств;
- інформування населення шляхом розповсюдження буклетів про можливі варіанти індивідуального інвестування, таких, як інститути спільного інвестування (інвестиційні та недержавні пенсійні фонди), акціонерний капітал, іпотечне інвестування, кредитні спілки та інші;

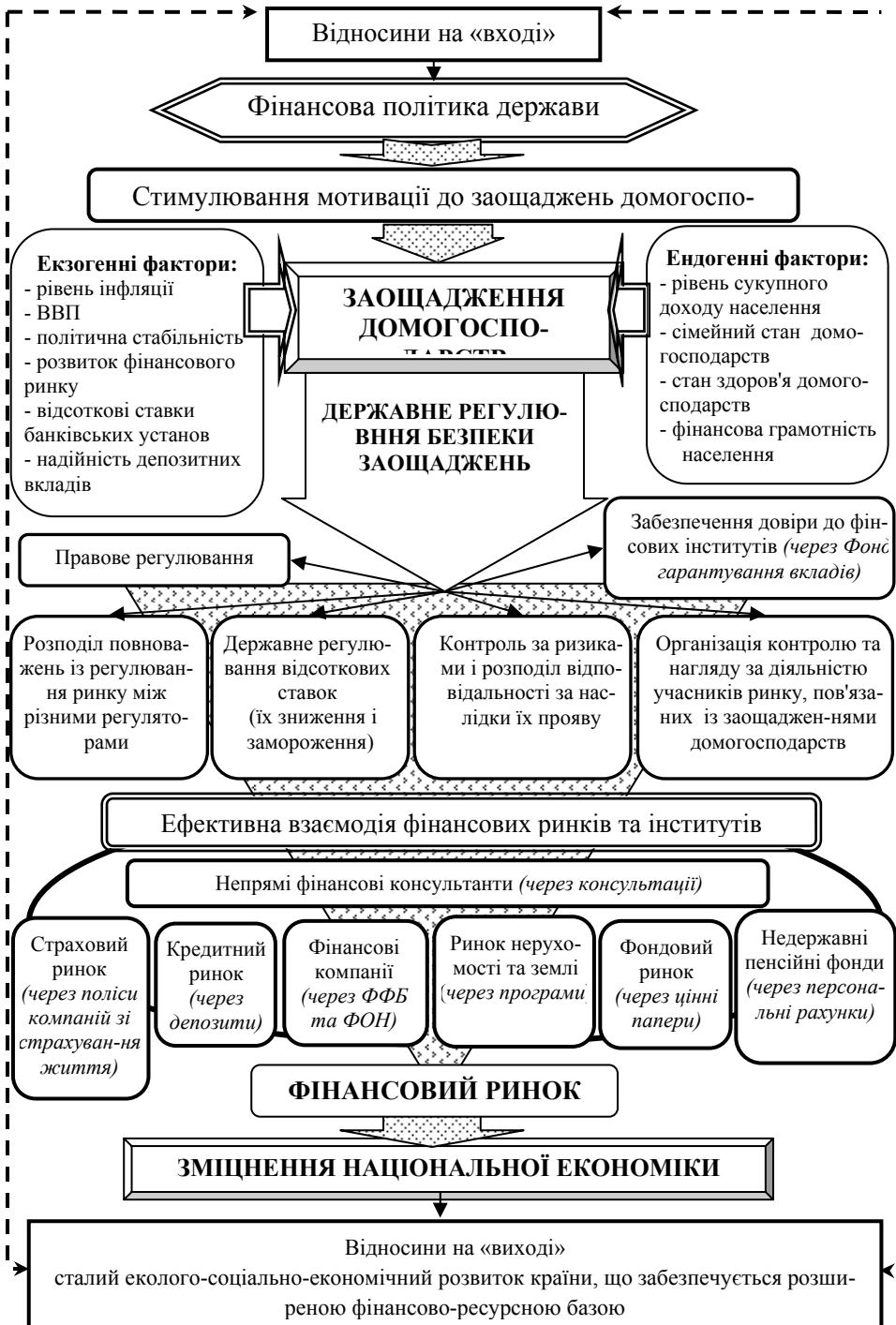

Рисунок 1. Модель активізації залучення заощаджень домогосподарств в економіку країни

– підвищення заінтересованості населення біржовими котируваннями, враховуючи провідний досвід Чехії, прикладом може бути так званий «чеський феномен», який стався під час ваучерної приватизації, коли уряд Чехії запровадив створення центрів роздрібною торгівлі цінними паперами і надав можливість вільної торгівлі ними.

Розроблена та запропонована дескриптивна модель активізації залучення заощаджень домогосподарств в економіку країни (рис.1).

Запропонована модель активізації заощаджень домогосподарств в економіку країни, враховуючи різноманітні заощаджувальні мотиви, існуючі ендегенні та екзогенні фактори, сприяє збільшенню обсягів інвестиційних ресурсів через купівлю нерухомості, інвестування у фінансові інструменти страхового, валютного і ринку дорогоцінних металів, а також активне використання послуг банківської системи, спеціалізованих кредитних інститутів. Таким чином, фінансова політика держави, впливаючи на мотивацію населення, що може бути пов'язана із споживанням чи отриманням доходу або продиктована вимушеними накопиченнями, спонукає домогосподарства до заощадження, які, базуючись на комплексній взаємодії ендегенних та екзогенних факторів, створюють умови для забезпечення належного рівня захисту інвестицій.

Висновки та пропозиції. Отже, заощадження домогосподарств повинні залучатися в економіку України, де ефективна взаємодія фінансових інститутів, а саме фінансових посередників, фондового, страхового ринків та ринку нерухомості, гарантує стабільне вливання капіталу на фінансовий ринок і примноження доходів населення, що виступає вагомим фактором зміцнення національної економіки країни. Запропонована модель активізації заощаджень домогосподарств в економіку країни, завдяки комплексній взаємодії її складових забезпечить стабільно високий рівень розвитку держави та добробуту її громадян. Також, у зв'язку з низьким рівнем фінансової грамотності в країні доцільним є розробка і прийняття на регіональному рівні Програми підвищення рівня фінансової грамотності домогосподарств, результати якої будуть покладені в основу загальнонаціональної Концепції зміцнення фінансової грамотності України, що потребує подальших ґрунтовних досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кізіма Т. О. Фінанси домогосподарств / Т. О. Кізіма. – К.: Знання, 2010. – 63 с.
2. Кузів І. В. Привабливість інструментів фондового ринку України для домогосподарств / І. В. Кузів // «Економічний аналіз» – 2012. – Вип. №.10 (ч.2). – С.410-413.
3. Худолій Л. М. Вплив заощаджень домогосподарств на інвестиційний потенціал економіки країни / Л. М. Худолій // Аграрний вісник Причорномор'я. – 2012. – № 65. – С. 191-193.
4. <http://www.bank.gov.ua>
5. <http://www.dfp.gov.ua>.
6. [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).